

РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ТА ЕКОЛОГІЗАЦІЯ

УДК 346.54+338.439

Л. І. БЕЗТЕЛЕСНА

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІЛЬШ ЧИСТОГО ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті відображений комплексний підхід регулювання розвитку більш чистого виробництва продуктів харчування в Україні. Запропоновані напрями удосконалення державного та ринкового регулювання з метою стимулювання розвитку виробництва більш чистих продуктів харчування.

The paper imprinted integrated approach regulation of cleaner production of food in Ukraine. Directions improvement of state and market regulation in order to encourage the development of cleaner food.

Ключові слова: продукти харчування, чисте виробництво,

Впродовж останніх двох десятиріч ринок екологічно чистих продуктів харчування швидко розвивається і стає альтернативою у споживанні шкідливих і екологічно небезпечних продуктів. Експерти стверджують, що темпи зростання його у розвинутих країнах складають 20-30% [4]. Становлення та розвиток ринку екологічно чистих продуктів харчування характерним є і для України. Проте, в Україні лише 121 господарство веде сертифіковане органічне виробництво, а його обсяги складають 2% від загального обсягу продукції, що звісно не задовольняє потреби а ні внутрішнього попиту, а тим більше зовнішнього.

Розробкою заходів із стимулювання розвитку більш чистого виробництва продуктів харчування в Україні займаються переважно екологи та фахівці з економіки природокористування та сільського господарства, пропонуючи

© Безтелесна Л.І. – д.е.н., професор Національного університету
овдногог господарства і природокористування

впровадження певних технологій, проведення екологічного аудиту та впровадження стандартів [9]. Окрім того, економісти-демографи та фахівці з соціальної економіки та політики, оцінюючи інноваційні зрушення у рівні життя населення, зокрема у сфері харчування, вважають, що забезпечення населення якісними, екологічно чистими й економічно доступними продуктами харчування з метою підтримання активного здорового життя є основними завданнями національної соціально-економічної політики й пропонують впровадження заходів щодо контролю за якістю продуктів харчування [6, С.183-198].

Абсолютно не заперечуючи важливості наукових досягнень в цій царині, вважаємо, що поза увагою вчених залишилися питання комплексного регулювання розвитку більш чистого виробництва продуктів харчування, що й стало предметом дослідження автора.

Звісно, що процес виробництва та реалізації більш чистої продукції передбачає державне і ринкове регулювання (взаємодію між виробниками та споживачами), а також несення відповідальності за адміністративні порушення [3] (рис.1).

У нинішніх умовах виробники орієнтуються на цілий комплекс регулювань, а ніж на вимоги ринку. Окрім того, для виробника визначальним є формування атрибутів продукції, які оцінює споживач. Окрім того, на рішення споживача безпосередній вплив чинить зовнішня інформація.

В умовах ринкової економіки зовнішню інформацію про ЕЧПХ для споживача повинен формувати сам виробник. Це передбачає маркування продукції, надання її певного бренду, формування спеціальних логістичних каналів продажу з метою донесення до споживача переваг (унікальності) продукції. Зазвичай у великих агропідприємствах цей обсяг робіт покладається на спеціалістів з маркетингу та зв'язків з громадськістю.

Проте, виробництво більш чистої продукції переважно відбувається в малих та середніх підприємствах, які не завжди усвідомлюють необхідності формування атрибутів власної продукції, але й крім того обмежені фінансово, мають власну низьку професійну компетентність або ж проблеми із залученням людських ресурсів, які могли б виконувати цей обсяг робіт.

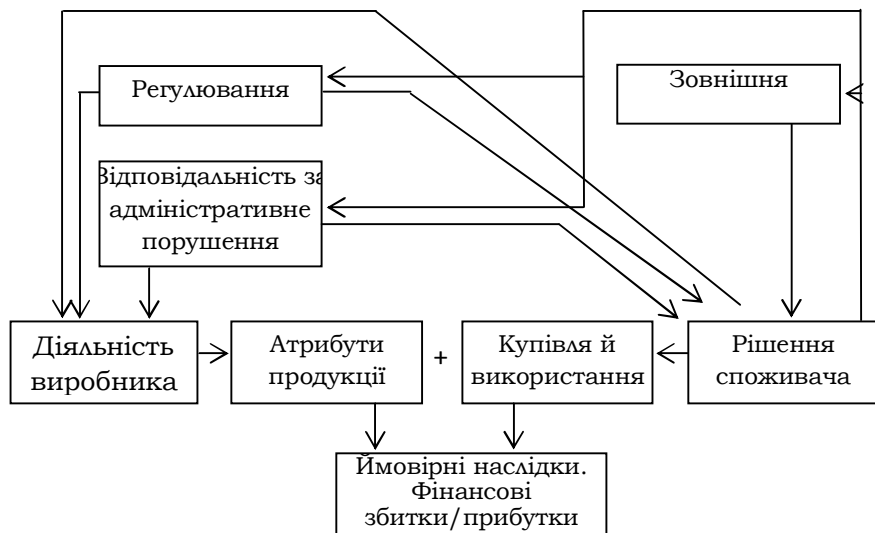

Рис.1 **Процес регулювання виробництва та споживання екологічно чистих продуктів харчування**

Вважаю, що проблему фінансової неспроможності в системі державного регулювання діяльності малих і середніх сільськогосподарських підприємств намагаються подолати завдяки прийняттю Закону України «Про аграрні розписки» [5]. Цей закон розроблено на основі вивчення бразильського досвіду ведення сільського господарства. До речі, у сільському господарстві Бразилії зайнято 30% населення (23 млн. осіб), а за обсягами сільськогосподарського експорту Бразилія поступається лише США та Франції [11].

Розробники законопроекту покладаються на те, що його реалізація дасть можливість поповнювати оборотний капітал під заставу майбутнього врожаю і розв'яже проблему кредитування малих і середніх сільськогосподарських підприємств. Проте, видається, що це не всі переваги, які можна буде досягти завдяки дії цього закону. На моє переконання, головним у впровадженні в обіг аграрних розписок є визначення ринків збуту і дотримання визначеної якості продукції, що опосередковано стимулюватиме розширення виробництва чистої продукції, зайнятості населення та контролю за її якістю.

Згідно закону в Україні впроваджуються аграрні розписки двох видів: товарні та фінансові.

Товарна розписка передбачає, що виробник здійснює поставку узгодженої кількості своєї продукції, що по суті є елементом бартерної операції або ф'ючерсного контракту в залежності від виду ресурсу, за яким виробник здійснює таку поставку. Згідно фінансової аграрної розписки виробник сплачує суму коштів, розмір якої пов'язується з ціною певної кількості його продукції в певній торговельній організації на день оплати.

Впровадження в обіг аграрних розписок забезпечує:

- безумовність зобов'язань виробника сільськогосподарської продукції здійснити таку оплату;
- відносну легкість обороту;
- отримання застави врожаю з конкретної земельної ділянки;
- полегшення процедури обертання стягнення на врожай;
- відкриття реєстру аграрних розписок з можливістю пошуку обтяжень як по особі, так і по земельній ділянці.

Обіг аграрних розписок передбачає:

- видачу їх лише для оформлення зустрічних зобов'язань виробників сільськогосподарської продукції – що перевіряється нотаріусом при їх реєстрації;
- пов'язаність їх лише з сільськогосподарською продукцією, чітко визначеною законом;
- перевірку права особи на земельну ділянку, врожай з якої виступає предметом застави. Термін дії не може перевищувати термін дії таких прав. Зміна власника ділянки означає поширення на нього обов'язків по аграрній розписці;
- фактичну поставку продукції у товарних розписках, оплати у безготівковій формі у фінансових;
- використання бланків аграрних розписок для супроводження вчинення дій щодо обороту та їх виконання;
- наявність формул перерахунку продукції – предмету аграрної розписки у разі різної якості фактично поставленої продукції за товарними розписками;
- наявність формули перерахунку кількості продукції в грошове зобов'язання боржника, назва фінансової установи, з чією оцінкою вартості продукції узгоджується формула перерахунку;

- реєстрацію аграрної розписки як угоди та як обтяження. При цьому реєстр обтяжень за аграрними розписками є загальнодоступним;

- переуступку аграрної розписки як індосамент векселю + нотаріальне посвідчення такої дії для відображення у реєстрі обтяжень особи заставодержателя;

- примусове виконання у позасудовому порядку;

- заставу майбутнього врожаю за кожною аграрною розпискою.

Вирішення питання конкуренції задоволення вимог за рахунок заставленого майна на користь держателів аграрних розписок, а серед них – на користь держателя найбільш ранньої;

- право держателя аграрної розписки отримати задоволення за рахунок заставленого майна у особи, яка придбала таке майно у заставодавця під час дії аграрної розписки;

- можливість застосування особливої кримінальної відповідальності до виробника за невиконання аграрних розписок.

Експерти прогнозують, що уже в перший рік роботи за аграрними розписками сільськогосподарські товаровиробники зможуть отримати 2-3 млрд. грн., а 45-50 млрд. грн. на рік, можуть бути залучені аграрними підприємствами за допомогою механізму аграрних розписок. Це дозволить охопити близько 30% коштів від постачальників матеріально-технічних ресурсів, трейдерів, переробних підприємств інших посередників, а також близько 5% коштів від банківських структур [1].

Окрім того, згідно із законом передбачається зміна порядку захисту прав кредитора. Так, існуючий порядок захисту прав кредитора передбачає судовий розгляд справ протягом 2-12 місяців, а згодом виконавче впровадження протягом 10-6 місяців. При введенні в обіг аграрних розписок відстоювання прав кредитора розпочинається з виконавчого напису нотаріуса, який оформляється протягом 1 дня, а згодом відбувається уже виконавче впровадження. Отже, терміни відстоювання інтересів кредитора скорочуються вдвічі [7].

Функціонування цього закону сприятиме й удосконаленню системи контролю за якістю продукції.

Регулювання розвитку виробництво екологічно чистих продуктів харчування відбувається в Україні й на регіональному рівні.. Так, на Рівненщині відбулося об'єднання виробників сільськогосподарської продукції під брендом «Волинський екологічний продукт» [8], в Закарпатті регіональна влада фінансує виробників сільськогосподарської чистої продукції [9], на Прикарпатті відбулася нарада щодо реалізації інноваційно-інвестиційного проекту «Виробництво екологічно чистої продукції сільського господарства» [10].

За оцінками експертів, зокрема французької делегації фермерів, що протягом десяти днів вивчала досвід сільського господарювання по-закарпатськи в Україні, що в наших селян є великий потенціал. Вітчизняне дрібне сільське господарство здебільшого функціонує в більшій мірі за органічними технологіями, а ніж за індустриальними.

Проте, нинішнє французьке сільське господарство, попри гарний імідж, виявляється, має купу проблем. Насамперед економічного й екологічного характеру. Французькі фермери скаржаться, що їх давить глобалізація, і борються з власниками супермаркетів, закликаючи своїх громадян купувати сільськогосподарську продукцію на ринках і ярмарках. Не на життя, а на смерть воюють із великотоварними виробниками, котрі заради прибутків впроваджують у виробництво генетично-модифіковану продукцію [9].

Виробництво ЕЧПХ в Україні є переважно дрібномасштабним, а тому ціна на продукти, що вироблені за органічними технологіями є вищими у порівнянні з цінами на продукцію, що вироблена за індустриальними технологіями. Саме для покриття витрат виробники змушені знаходити ринки збуту продукції у містах і це пояснюється наступними причинами, а саме:

- 1) вищим рівнем життя, а відтак більшою лояльністю споживачів;
- 2) високою конкуренцією на міських ринках, а відтак, пошуком для виробників нових конкурентних переваг;
- 3) більшою культурою споживання і рівнем екологічної свідомості населення;
- 4) популяризацією здорового способу життя серед населення;

5) складнішою екологічною ситуацією в містах.

Виробникам ЕЧПХ необхідно формувати зовнішню інформацію про вироблену продукцію, на яку реагує споживач здійснюючи купівлю продуктів харчування. Відомо, що ця інформація формується в системі роздрібної торгівлі. Саме працівники торгівлі повинні вести освітню та роз'яснювальну роботу з покупцями. Проте, формування власної роздрібної мережі для дрібних виробників ЕЧПХ здебільшого є фінансово непосильним завданням.

Сучасний розвиток інформаційних технологій дає можливість звести витрати на реалізацію ЕЧПХ до мінімуму, але для цього виробник повинен самостійно сформувати та підтримувати сторінку в соціальних мережах або ж доручати комусь чи орієнтуватися на добре обізнаних та компетентних споживачі.

Наприклад, на одній із сторінок в соціальній мережі автор детально описує, що для забезпечення сім'ї екологічно чистою продукцією і недорогою порівняно з цінами на роздрібних ринках чи в спеціалізованих магазинах, від місцевих фермерів необхідно:

- зібрати групу бажаючих раз в неділю разом робити закупівлю продуктів в фермерів;
- знайти постачальників продукції;
- створити сторінку в соціальних мережах чи блог, де буде відбуватися координація: що купити? в кого? скільки коштує?
- розподілити функції і запустити процес.

Реалізація пропонованого підходу дає можливість раз в тиждень купувати ЕЧПХ, розподіляти їх між учасниками кооперативу, знайомитися з людьми, які поділяють однакові цінності., економити сімейний бюджет [11]. Пропонований підхід має на меті формування не кооперативу виробників продукції, а споживачів.

Продавцям ЕЧПХ необхідно дотримуватися жорстких санітарних умов, а також надавати зразки продукції для лабораторної експертизи, а також можливості споживачу оцінювати процес самостійно.

І насамкінець, головним завданням держави та її органів влади на місцях в контексті регулювання виробництва ЕЧПХ має стати потужна пропаганда у формі соціальної реклами

щодо ведення здорового способу життя та споживання екологічно чистих продуктів шляхом подачі інформації про вітчизняних виробників екологічно чистої продукції та реалізації політики протекціонізму.

Реалізація пропонуваного комплексного механізму регулювання розвитку більш чистого виробництва продуктів харчування забезпечить розширення зайнятості, зменшить сільське безробіття, сприятиме зростанню рівня життя в сільській місцевості та обумовить перехід дрібних та середніх сільських господарств від натурального виробництва до товарного, що в підсумку підвищить якість життя пересічного українця.

Бібліографія

1. **Аграрна розписка – проект українського аналогу бразильським CPR** Презентація підготовлено IPAP та членами робочої групи МінАПП.

2. **Взаємопомощь в городе для покупки экологически чистых продуктов у фермеров**
<http://www.dobrodel.org.ua/project/8/>

3. Віскузі, В.Кіп та ін. **Економічна теорія регулювання та антимонопольна політика.** - К.: Основи, 2004.- 1047с.

4. Горшков Д.В. **Рынок экологически чистых продуктов: зарубежный опыт и перспективы России** <http://wff44.ru/project>

5. Закон України «Про аграрні розписки» №406-VII від 04.07.2013.

6. **Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір** (кол. моногр.) / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008.- 316с.

7. **На Прикарпатті розглянули проект виробництва екологічно чистої продукції сільського господарства**
<http://www.blitz.if.ua/?q=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B0&id=2139>

8. **На Рівненщині стартував новий проект "Волинський екологічний продукт"** <http://centr.biz.ua/index.php?m=news&d=>

9. Скрипчук П.М. **Організаційно-екологічні засади екологічної сертифікації в системі управління природокористуванням.** Автореферт дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук за спец. 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. – Суми, 2012.- 38с.

10. **Французькі сільгоспвиробники переконані, що закарпатські селяни мають великий потенціал**
<http://zakarpattya.net.ua/News/55325->

11. www.geograt.com.ua/brasil/664-brasil/-agriculture

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 368.91.009.12

Н. М. БІЛОУС

ДИНАМІКА КОНЦЕНТРАЦІЇ РИНКУ СУБ'ЄКТІВ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано динаміку індексу Герфіндаля-Гіршмана та окремих показників концентрації вітчизняного ринку суб'єктів страхування життя, охарактеризовано стан конкуренції на ньому.

In this article have been analyzed the dynamic of index of Gerfindal-Girshmans and specific numbers of the concentration of the national life insurance market, also characterized life insurance market competitive situation.

Ключові слова: конкуренція, концентрація ринку, індекс Герфіндаля-Гіршмана, коефіцієнт концентрації ринку, ринок суб'єктів страхування життя.

Проблема конкуренції та підвищення рівня конкурентоздатності національного ринку страхування життя набуває актуальності в усіх країнах світу. Особливо гостро це питання постало під час світової фінансової кризи й буде актуальним у період розвитку фінансових ринків.

Питання комплексного аналізу стану конкуренції ринку страхування життя України є новим і недостатньо дослідженим. Аналізу процесів концентрації й розробки окремих аспектів цієї наукової проблеми присвячено праці таких учених, як О. Селиверстова, М. Александрової, Р. Сушко, О. Гаманкова, О. Залетов, А. Нечипорук, А. Шірінян.

© Білоус Н.М. - старший викладач Національного університету водного господарства та природокористування